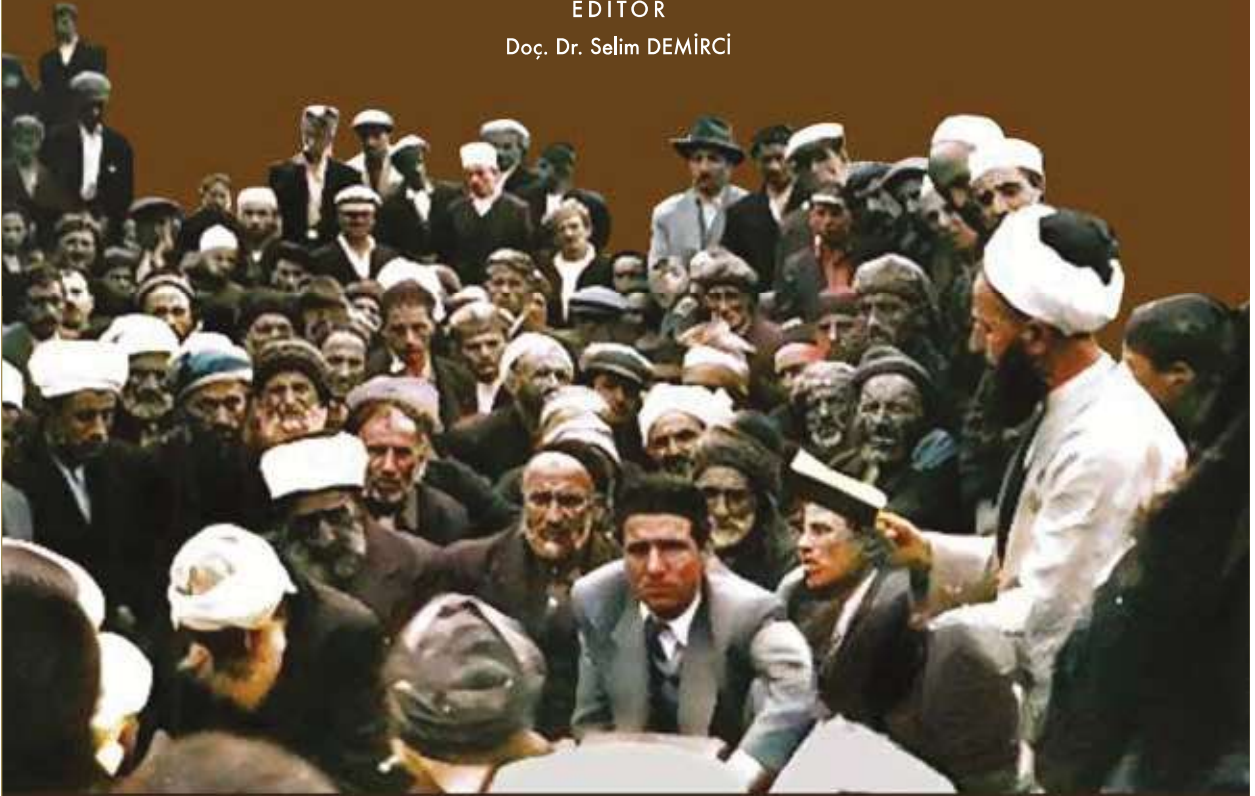

Karadeniz'de Hoca Olmak

Hatıralara Yansıyan Yönleriyle
Yakın Dönemde Dinî Hayat

EDİTÖR

Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Trabzon Kitaplığı: 6
Geleneksel Kültür Dizisi: 2

Yayın Koordinatörü
Erdem Zekeriya İSKENDEROĞLU

Yayın Danışmanı
Emre GÜLSEVER

Karadeniz’de Hoca Olmak
Hatıralara Yansıyan Yönleriyle
Yakın Dönemde Dinî Hayat

Editör
Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Yayın Ekibi
Doç. Dr. Süleyman GÜR
Doç. Dr. ŞenoI SAYLAN
Doç. Dr. Eyüp ÖZTÜRK
Doç. Dr. Fatih TOPALOĞLU
Öğr. Gör. Ahmet Cevdet KARACA

Proje Asistanları
Fatma Rabia DÜZENLİ
Serpil ARSLAN
Cansel AKGÜL

Teknik Destek:
Murat DAVULCU (Yönetmen)
İdris AKYÜZ (Yönetmen Asistanı)

ISBN: 978-975-7770-65-7
TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 48884

Kitap Tasarım
Salih PULCU

1. Baskı, Aralık 2023
Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 117

Baskı-Cilt
Seçil Ofset 100. Yıl Mahallesi
Massit Matbaacılar Sitesi
4. Cadde No: 77 Bağcılar İSTANBUL
Sertifika No: 44903

Trabzon Büyükşehir Belediyesi
Gülbaharhatun Mahallesi
Kahramanmaraş Caddesi No.159
Ortahisar TRABZON
Yayınevi Sertifika No: 48884

Önsöz

Karadeniz’de Hoca Olmak: Hatıralara Yansıyan Yönleriyle Yakın Dönemde Dinî Hayat başlıklı proje, 1900-2000 yılları arası geleneksel İslâmî ilimlerin tedrisine Trabzon özelinde yoğunlaşmıştır. Bu tarihsel süreçte olayların içinde yer alanlar ya da etkin isimlere yetişerek onlara talebe olanların anlatımları merkeze alınarak din eğitimi, dinî tedrisatta öne çıkan isimler, bu hocaları besleyen ilmî damarlar, şehrin bu açıdan ülkemize etki ve katkıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Osmanlı’nın yıkılışını ve Türkiye Cumhuriyeti’nin de kuruluşunu görmüş; yani bir nevi geçiş kuşağı olan kimselere yetişmiş, çoğunlukla 1930-1940 sonrası dünyaya gelen büyüklerimizin birer birer aramızdan çekildiğine üzülerək şahit olmaktayız. Onların hocalarına ve kendi hayat serüvenlerine dair anlatacaklarının hem yakın dönem Trabzon hem de ülkemizin yaşadığı siyasal, sosyal, kültürel ve dinî değişimler açısından önemli olduğu düşüncesi, bu projenin hayata geçmesinde belirleyici olmuştur. Bu amaçla bir şekilde dinî gelenekle bağı bulunan veya imam-hatip liseleri, ilâhiyat fakülteleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kurumlara katkısı olmuş bazı isimler tespit edilerek, kendileriyle görüşmeler yapılmıştır. Dönemsel bazı detayları elde etme adına, önceden bir çalışma yapılarak hocalarımıza hazırlanmış bazı sorular yönlendirilmiş olsa da, anlatımın seyri mülâkatları şekillendirmiştir. Yani teknik anlamda yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Proje ekibinin heyecanla giriştiği bu çalışmanın, onlar açısından alışılmış bir akademik faaliyet olmadığı belirtilmelidir. Dolayısıyla ortaya çıkan ürün, daha öncesinde kamera ve yayın tecrübesi bulunmayan bir ekibin mütevazı çalışması olarak görülmelidir. Sürekli video veya film kültürünün her geçen gün çitayı yükselttiği bir ortamda, hocalara dair anlatıları kayda almanın, teknik anlamda “göz dolduracak” çalışma beklentisi doğurması şaşırtıcı bir durum değildir. Ancak bu projenin odağında, ekranı dolduracak veya popüler kültürü besleyecek işlerden çok, bölgeye dair arşiv bırakma amacı yer almaktadır. Yani bu proje, her şeyden önce Trabzon hafızasına katkı sunmak, yakın döneme yönelik akademik çalışmalara veri hazırlamak ve biraz da yaşadığımız coğrafyaya karşı sorumluluğu bir nebze olsun yerine getirmek niyetiyle hayata geçirilmiştir. Uygulama esnasında aşılabilir güçlüklerle karşılaşılmasa da her şeyin beklendiği veya planlandığı gibi yürütülebildiği de söylenemez.

Her çalışma gibi önünüzdeki projenin sınırlarını da çalışmanın “konusu” ve “hedefleri” belirlemiştir. Yani kısaca: Trabzon ve çevresinde dinî hayatın öne çıkan yönleri ve etkin isimlere dair tanıklıklar. Bu hususu tespit noktasında proje ekibinin gözettiği ve tercihte bulunduğu hassasiyetlerin bir eksiklik gibi algılanması doğru olmayacaktır. Mesela ho-

calarımızın da en az bizler kadar hassas olduğu tarihsel kişiler, kurumlar ve bazı kitlesel yapıları doğrudan zan altında bırakacak veya bu anlamda tartışmaya sebebiyet verecek beyanlardan kaçınılmıştır. Bu noktada olgusal durumlara yer verilmesi tercih edilmiştir. Yani yakın dönemin düşünsel tarihi, siyasal hareketleri üzerine çalışan ve belli grupların siyasetle ilişkisi üzerine akademik anlamda yoğunlaşanların bir eksiklik gibi görebileceği kapalı noktalar, projenin kuşatıcı hedefleri ve polemiklerden sakınma anlayışının bir sonucudur. Bu durum akademik tutarlılık ve tarihsel olayları mümkün olduğu kadar müdahalesiz aktarmaya çalışma anlayışından kaynaklanmaktadır. Bu anlamda bizlerle görüşmeyi kabul eden hocalarımızın da yaptıkları konuşmalarda aynı hassasiyetleri paylaştığını gözlemlememiz bizleri fazlasıyla memnun etmiştir.

Proje kapsamında, “Karadenizli Hoca” üst vasfını taşıyan, Trabzonlu kırk hocayla görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin bir kısmı, Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde, bir kısmı İstanbul, Ankara, Bursa ve Sakarya’daki farklı mekânlarda, bir kısmı da hocaların evlerinde gerçekleştirilmiştir. Bizleri evlerinde ağırlayan hocalarımıza ve aile fertlerine misafirperverliklerinden ötürü teşekkür ederiz. Yine bizlere mekân tahsis eden, kurumsal olarak destek olan ilâhiyat fakültelerine, resmî ve özel kuruluşlara şükranlarımızı sunarız. Ayrıca, bazı hocalarımız rahatsız olmalarına rağmen görüşme taleplerimize olumlu cevap vermişlerdir. Bu hocalarımıza hassaten teşekkür eder, her birine sıhhat ve afiyetler dileriz.

Online olarak erişime açılan bu görüşmeler pek çok farklı mekânda ve çeşitli şehirlerde oldukça yorucu bir koşuşturmayla kısa bir sürede gerçekleştirilmiştir. Özellikle resmî işler, kurumsal işleyiş ve beklenmedik bazı olaylar projenin yapılabilmesi için belirlenen sürenin büyük bir kısmından proje ekibini mahrum etmiştir. Bu da, çekimlerin yapılması, kayıtların tek tek gözden geçirilmesi, özel konulara değinen fragmanların belirlenmesi, konuşmaların dökümü, basımı gibi çalışmalarını az bir zamanda ve yoğun bir tempo içerisinde yapmayı gerekli kılmıştır. Dolayısıyla bu proje, sorumluluk olarak proje ekibini bekleyen akademik faaliyetlerin aksamadan yürütülmesiyle birlikte kısa sürecek bir sürede hazırlanmak durumunda kalmıştır. Özellikle dökümlerin kısa sürede okunmasının gerekli oluşunun yanı sıra bunların tashihi ve gerekli bazı müdahalelerin yapılmasının ayrı bir akademik yük olduğu vurgulanmalıdır. Bu anlamda bazı konuşmalara müdahalenin bizi son derece zorladığı belirtilmelidir. Bu zorluklara rağmen bazen yazı dili bazen konuşma dili bazen de ikisi arası bir vasatın öne çıktığı bir kitap teşekkür edebilmiştir. Metinler okunurken zorunlu olarak bazı cümlelere editöryal dokunuşların yapıldığı, ihtiyaç durumunda anlamı bozmayan takdim ve tehirlere başvurulduğu, tekrarların ve konuşma dilinin bir sonucu olan bazı belirsizliklerin çıkarıldığının göz önünde tutulması beklentimizdir.

Görüşmelerde hocalara; kendi aile fertleri, aile çevresinin ilme ilgisi, çocukluk dönemleri, tahsilleri, hocaları ve yürüttükleri faaliyetlere dair sorular yöneltilmiştir. Onlar da zihinlerinde yer tuttuğu kadar ve bazen de bizim ısrarlı sorularımıza tahammül ederek

hatıralarındakileri aktarmışlardır. Aslında her birinin anlatımından; son bir asrın Trabzon'u, dinî ilimler sahasında önemli isimler ve yeni kurumsal dinî müesseselerin hangi vasatta kurulduğu ve yol aldığına dair bir tablo ortaya çıkmıştır. Bir hocayı ya da tarihsel bir olayı anlatırken her biri kendi veçhesinden baktığı ve bir detaya yoğunlaştığı için bütünün parçaları birleşmiş oldu. Meraklıları adına, yeni açılan imam-hatip liseleri-ilâhiyat fakülteleriyle medreselerin farkları veya benzeştiği hususlara dair ipuçları belirlenmiş oldu. İlim adamı yetiştiren evler, ilmiye sınıfına mensup aileler, bazı köylerin "karizmatik" kişiler sayesinde bir merkez hâline gelişi, Trabzon'un 1950 sonrası yeni çehresi ve daha gencecik olan imam-hatip liselerinin inşasının hangi şartlarda gerçekleştiği gibi pek çok detay hocalarımızın konuşmalarının satır aralarında ilgililerini beklemektedir. Kısacası bu çalışma, kırk hocanın anlatımından oluşan mütevazı bir arşiv çalışmasıdır. Ayrıca mülâkatların tümünün kayda alınması ve bunların yayımlanması, ilerleyen yıllarda anlatıları daha da anlamlı hâle getirecek, Karadeniz ve Trabzon hafızasının canlı kalmasını sağlayacaktır.

Projenin ifade ettiği anlam, konusu, çıktıkları ve hedeflerinin anlatıldığı bir bölüm ve mülâkatların dökümünden oluşan bu kitap, projeyi kalıcı hâle getirecek unsurlardan birisidir. Özellikle değerlendirmelerin yer aldığı giriş bölümünde, bazı tespitler ve bağlantılarla mülâkatlar için hazırlayıcı bilgilere yer verilmiştir. Projenin akademik değerlendirme kısmı olarak da görülebilecek olan bu bölümün, akademik metinlerin yoruculuğu yerine, daha ziyade akıcı olması hedeflenmiştir. Bunda da projenin hedef kitlesi yönlendirici olmuştur. Zira bu projeye ilgili çıktılar, sadece akademik çalışma yapanları değil, yakın döneme ve Trabzon'a ilgi duyan herkesi ilgilendirmektedir. Bu bölümde, hem mülâkatlarla uyumlu olsun, hem de okurlar için mülâkatları anlamlı hâle getirsin diye genel tabloyu göstermek amacıyla temel olabilecek bazı örneklere ve isimlere yer verilmiştir.

Çalışmamız pek çok kişi ve kurumun desteğiyle gün yüzüne çıkmıştır. Öncelikle projeyi kurumsal anlamda sahiplenen Trabzon Üniversitesi İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi ve destekleyen Trabzon Büyükşehir Belediyesi'ne teşekkür ederiz. Kurumlar adına da özellikle Trabzon Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Emin Âşıkutlu ve Trabzon Büyükşehir Belediye Başkanı Murat Zorluoğlu, ayrıca en az onlar kadar kurumlar adına çalışmaları takip eden İslâmî İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Doç. Dr. Süleyman Gür ve Trabzon Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanı Erdem Zekeriya İskenderoğlu beylere müteşekkirimiz. Projeyi yoğun akademik çalışmaları ve çeşitli sorumluluklarına rağmen sahiplenip yürütücülüğünü yapan Doç. Dr. Selim Demirci ve araştırmacı olarak sahada çalışan Doç. Dr. Eyüp Öztürk, Doç. Dr. Şenol Saylan, Doç. Dr. Fatih Topaloğlu, Doç. Dr. Süleyman Gür ve Öğr. Gör. Ahmet Cevdet Karaca beyefendilerin emekleri önünüzdeki çalışmayı ortaya çıkarmıştır. Bu çalışma fakültemizden ve ihtisas kursumuzdan mezun öğrencilerimizin de yer aldığı proje olması hasebiyle de bizim için ayrı bir anlam taşımaktadır. Bundan dolayı projeye katkı sunan lisansüstü

bursiyer öğrencilerimiz Fatma Rabia Nur Düzenli, Serpil Arslan ve Cansel Akgül'e müteşekkirimiz. Projemizin teknik sorumluluğunu üstlenen yönetmenimiz Murat Davulcu ve asistanı İdris Akyüz beylere de özverili çalışmalarını için teşekkür ediyoruz. Metinlerin dökümünde bazı bölümlere göz atarak bizlerle fikirlerini paylaşan sayın Mustafa Çil, Murat Ustakurt, Abdulkerim Malkoç, Mahmut Ayyıldız, Murat Arif Güney, Nur Kübra Demirci, Ayşegül Balık, Sema Berber, Merve Vildan Ata ve Semih Aras'a da teşekkür borçluyuz.

Hassaten bizlerle görüşmeyi kabul eden, evlerinde, köylerinde, çalıştıkları kurumlarda bizleri ağırlayan hocalarımıza şükranlarımızı sunuyoruz. Son olarak "Trabzon'u hocalarla anılan bir şehir" hâline getiren tüm büyüklerimizi de hayırla yâd etmek istiyoruz. Zira arkalarında; şahsiyetli duruşlarıyla, dinmek bilmeyen gayretleriyle, bereketi günümüze kadar ulaşan talebeleriyle ve eserleriyle kendilerinden bahsedilecek temiz bir hayat bıraktılar. Ahirete irtihal etmiş olanlara rahmet, hayatta olanlara da sıhhat ve afiyet diliyoruz.

Trabzon 2023

Doç. Dr. Süleyman GÜR

İslâmi İlimler Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü

Doç. Dr. Selim DEMİRCİ

Proje Yürütücüsü

bana dersi, Arapça imtihanı var, anlat bana dersi.” derdi. Ben de anlatırdım. O da öylece imtihanlara girerdi.

Kimin mitinglerine giderdi?

Millî mitinglere giderdi.

Millî Selamet Partisi?

Hayır, parti mitingi değildi. Gerçi siyasiler de konuşuyorlardı o toplantılarda. O zamanlar komünizme karşı özel mitingler hazırlanıyordu İstanbul’da. İşte Millî Türk Talebe Birliği bilhassa. Biz o tür dergilerde de yazılar yazdık. Onlara gider gelirdi. Kayseri’de iken yüksekokulda edebiyattan Haydar Hoca ile ben, sadece ikimiz dokuz alıyorduk.

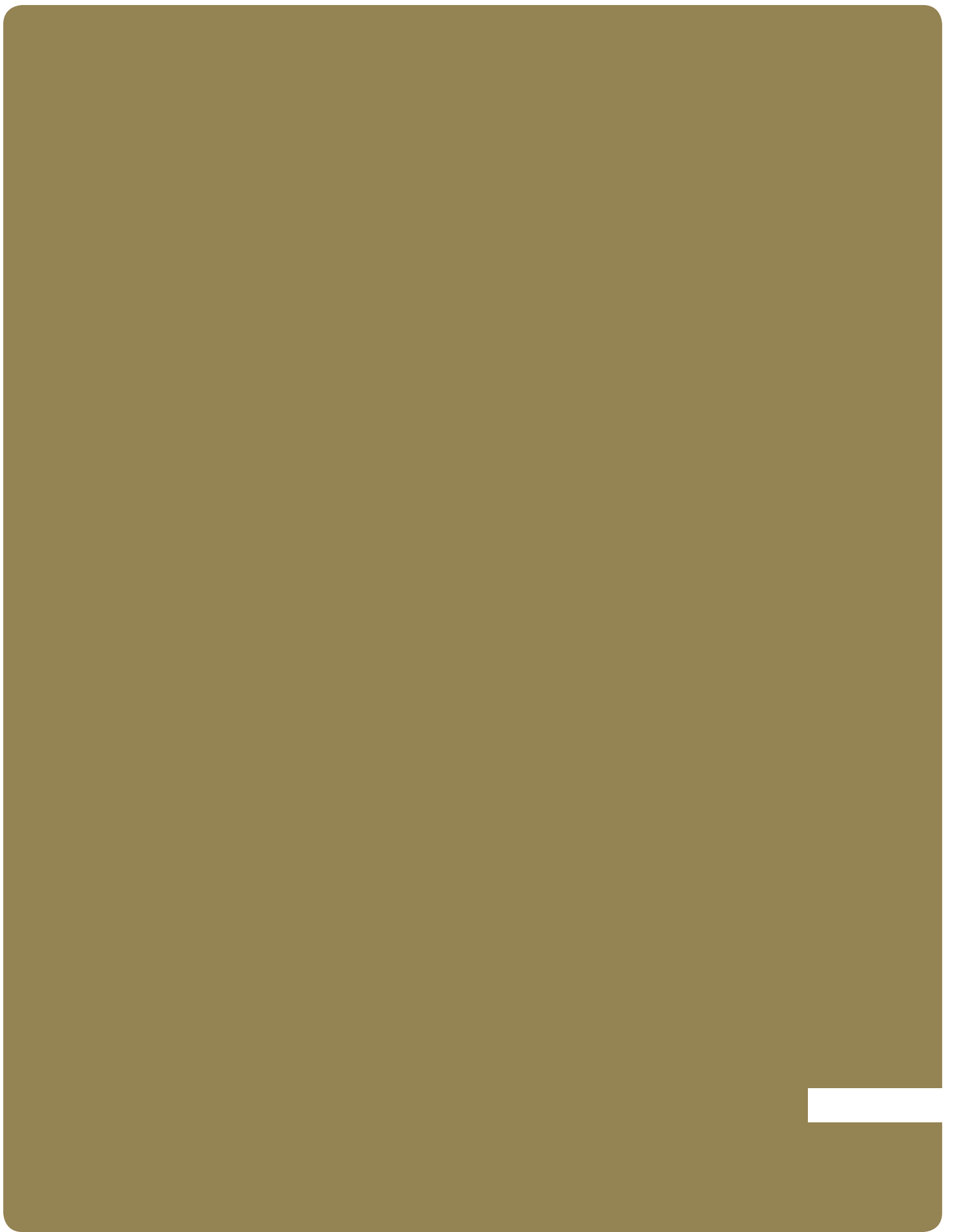
Sonraki süreçlerde de görüştünüz mü Haydar Baş Hoca’yla.

Evet görüştük. Ölümünden bir ay önce de beni çağırdı. “İstanbul’a gidiyorum. Geri geldikten sonra ilk işim sizinle istişare yapmak” dedi. Ondan sonra geldi ama işte orada o mikrobu kapmıştı.* O süreçte de vefat etti.

Hocam sizi çok yorduk. Bizimle paylaştığınız kıymetli bilgiler için çok teşekkür ediyoruz.

Estağfurullah. Bu çok güzel bir proje. Asıl ben sizleri tebrik ediyorum.

* Burada 2020 yılının başlarında görülen ve yaklaşık iki yıl boyunca dünya çapında bir salgına yol açan COVID 19 virüsüne atıf yapılmaktadır.

Mustafa Zeki Terzi

29 Kasım 1947 yılında Trabzon Beşikdüzü ilçesinin Nefsişarlı Mahallesi'nde dünyaya geldi. İlk dinî eğitimini babası Hacı Ahmet Terzi'den aldı. İlkokulu Nefsişarlı İlkokulu'nda okudu. Daha sonra Trabzon İmam-Hatip Okulu'nda ortaokul ve lise eğitimini aldı. Akabinde Yüksek İslam Enstitüsü'nü kazanarak İstanbul'a gitti. 1972 yılında İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nden mezun oldu. Mezuniyetinden sonra Konya Doğanhisar İmam-Hatip Okulu'nda ve İstanbul Bakırköy İmam-Hatip Lisesi'nde meslek dersleri öğretmeni olarak görev yaptı. Beş sene Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde öğretmen olarak görev yaptıktan sonra Samsun Yüksek İslam Enstitüsü için açılan asistanlık sınavını kazandı. Ankara İlahiyat Fakültesi'nde başladığı doktora eğitimini 1986 yılında bitirerek doktor unvanını aldı. 1987'de yardımcı doçent, 1991'de doçent, 1986 yılında da profesör oldu. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde uzun süre İslâm Tarihi ve Sanatları Bölümü'nün başkanlığını yürüttü. 2015 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden emekliye ayrıldı.

Görüşme Eyüp Öztürk tarafından Trabzon Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi'nde yapılmıştır.

Trabzon Üniversitesi İslâmi İlimler Uygulama ve Araştırma merkezi ile Trabzon Büyükşehir Belediyesi'nin ortaklaşa düzenlemiş olduğu *Karadeniz'de Hoca Olmak: Hatıralara Yansıyan Yönleriyle Yakın Dönemde Dinî Hayat* isimli projemizin bugünkü konuğu Prof. Dr. Mustafa Zeki Terzi. Hocamıza birikimlerini bizlerle paylaşmayı kabul ettiği için teşekkür ediyor ve sözü uzatmadan hemen söyleşimize başlıyoruz.

Hocam kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

Efendim. Ben 1947 yılının 29 Kasım'ında Trabzon Beşikdüzü ilçesinin Nefsişarlı Mahallesi'nde dünyaya geldim. Babam Terzioğlu Ahmet Hafız olarak bilinen Hacı Ahmet Terzi, annem de Kara Haliloğullarından Zehra Hanım, Zehra Ateş. İlköğrenimimi mahallemin ilkokulunda yani Nefsişarlı Mahallesi ilkokulunda aldım. Okuldaki ilk öğretmenim Murat Kahyaoğlu. Daha sonraki öğretmenim yine aynı sülaleden Fuat Kahyaoğlu idi. Ama ben okula gitmeden önce babamdan ilk defa Kur'ân-ı Kerîm okumayı öğrendim. Türkçe okuma yazmayı da bana babam öğretti. Dolayısıyla benim ilk öğretmenim babam Terzioğlu Ahmet Hafız. Yani ben ilkokula gittiğim zaman okur-yazardım. İlkokul öğreniminden sonra ortaöğrenimime Trabzon İmam-Hatip Okulu'nda devam ettim. O zaman Trabzon İmam-Hatip Okulu birinci devresi dört, ikinci devresi üç seneydi. Burada okudum. İşte bu birinci devre sonunda bitirme sınavları oluyordu. Niye dört seneydi birinci devre? Çünkü birinci devreyi bitirenler imam olabiliyordu o zaman. Dört yıllık bir eğitimden sonra imamlığa atanabiliyorlardı, o yüzden. Dördüncü sınıf da din dersleri ağırlıklıydı. Yani 1'de, 2'de, 3'te sadece din dersi okuduk ama 4. sınıfta kelim okuduk, tevhit okuduk, fıkıh okuduk. Yani dinî dersler ağırlıklıydı. Ondan sonra liseye devam ettik. Lisede de üç sene okuduk orada. 1967 yıllarıdır. Yani 1959-60'ta başladım, 66-67'de bitirdim.

Burayı bitirdikten, bir dizi sınavdan sonra devlet parasız yatılı olarak İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'nü kazandım. Orada beş sene okudum. Bir sene uzadı, o da şöyle uzadı; yani ben bilerek uzattım onu. Bir yıl daha İstanbul ortamında kalmak istedim. Niye kalmak istedim? Çünkü İstanbul'da enstitü öğrenimim haricinde, dışarıdaki hocalardan, İstanbul'da bulabildiğim hocalardan özel dersler alıyordum, o yüzden uzattım. Daha sonra öğretmen olarak atandım. Konya Doğanhisar İmam-Hatip Okulu'nda üç sene öğretmenlik yaptım, meslek dersleri öğretmenliği. Oradan İstanbul Bakırköy İmam-Hatip Lisesi'ne tayinim çıktı. Orada da iki sene öğretmenlik yaptım. Toplam beş sene öğretmenliğim var, mezuniyetten sonra. İstanbul'dayken tabii benim amacım yüksek İslam enstitülerine intisap ederek orada araştırma yapmak ve öğretim üyesi olmak. Yani bunu çok önceden amaçlamıştım, buna yönelik çalışıyordum zaten. Öyle bir sınav açıldı, yüksek İslam enstitüsü asistanlığı, adı öyleydi o zaman; asistanlık. Yani bizim akademik unvanlarımız yoktu İslâm enstitüsünde. Öyle ilâhiyat fakültesi gibi değildi. Orada o sınavlar açıldı.

Bir dizi sınavdan sonra, kazandım ve Samsun Yüksek İslam Enstitüsü'ne asistan olarak atandım. Samsun Yüksek İslam Enstitüsü'nde asistanlık dönemi vardı. Biz hem asistan hem de öğretim görevlisiydik. Ama adımız asistandı, derslere de giriyorduk. O esnada, 1978 yılında Ankara İlâhiyat'ta dışarıdan doktora sınavları açılıyordu, o sınavlara girdim. Doktora sınavlarına girdim ve kazandım. Orada doktora başladım, direkt doktora başladım. O zaman yüksek lisans yoktu, doktora başladım. Doktora hocam da merhum Allah rahmet eylesin Prof. Dr. Hüseyin Gazi Yurdaydın. Ankara İlâhiyat'ın İslâm tarihi hocası. Onunla doktora yaptım ben. Doktora öğreniminde

doktora hazırlık dönemi vardı. 1986'da doktoramı bitirdim. Doktor öğretim üyesi olarak devam ettim. 1987'de yardımcı doçent, 1991'de doçent oldum. 1997'de de profesörlük kadrosuna atandım. Malumunuz tezler hazırlanıyordu. Doçentlik tezi var, profesörlük tezi var. O süreçlerde başarı göstererek 1997'de profesörlüğe atandım. Ondan sonra profesör olarak devam ettim. Bölüm başkanı oldum. 2015 yılında da Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden emekliye ayrıldım.

Kıymetli hocam; uzun yıllar din öğretiminde, din tedrisatında görev yaptınız.

Siz ilk dinî eğitiminizi nereden aldınız?

Ben ilk din eğitimimi babamdan aldım. Babam hocaydı benim. Terzioğlu Ahmet Hafız. Biraz babamdan bahsedeyim isterseniz. Babam bölgenin hocasıydı, hem de esnaftı aynı zamanda. Sosyal organizatördü ayrıca. İyi de bir rençberdi, yani çiftçiliği de iyi biliyordu. Bizim fındık bahçelerimiz vardı. Babamın durumu da iyiydi. Yani babam o zaman hocaydı ama fahrî hocaydı. Yani devlet memuru değildi, kadrolu imam değildi. Ama bizim Beşikdüzü Nefişarlı Mahallesi'nin yegâne hocası babamdı, o esnada. Yani benim gençliğimde. Dolayısıyla ben ilk eğitimimi babamdan aldım.

Babanız hıfzını kimden tamamlamıştı?

Hocam babam bizim karşı köy var, Akhisar köyü. Şimdiki adı Akkese, o zaman Akhisar'dı. Benim babamın dayısının köyüydü orası. Babam orada hafızlığını Enoğlu Halil Hızal diye bir hocaefendiden aldı. Bu Enoğlu Halil Hızal âmâydi, ama böyle dinliyordu öğrencilerini. Bir de babamın dayısının oğlu vardı, Kölpezoğlu Muhammed Kılıç, Muhammed Hafız. O ikisi o Enoğlu Halil Hızal'ın en başarılı iki öğrencisiydi.

Daha sonra babanız resmî göreve atandı, değil mi hocam?

1965 yılında rahmetli Süleyman Demirel vekil imamlık kadrosu ihdas etti. O kadro çıkınca babamın ilkökul diploması vardı, Osmanlılar döneminden kalma. O diplomayla babam resmen vekil imamlık kadrosuna atandı, aynı yere. Yani o zamana kadar fahrîydi, ondan sonra resmen vekil imamlık yaptı. Yani 12 sene kadar babam vekil imamlık yaptı. 1977 senesinde emekliye ayrıldı.

Aile çevrenizden ilimle iştigal eden başkaları da var mıydı hocam?

Vardı, benim babaannem karşı Akhisar köyünden. Orada babamın dayısı Hacı Osman Efendi vardı. Hacı Osman Efendi, Türkiye'deki medreseleri okumuş, ondan sonra da Mısır'a gitmiş. O dönemde Mısır Câmîü'l-Ezher'i (Ezher Üniversitesi) okumuş bitirmiş ve Beşikdüzü'ne dönmüştü. Orada Beşikdüzü Medresesi'nde müderrislik yapıyordu. Babam ondan da ulûm-ı Arabiye okudu, yani eski tabirle medrese usulü okudu.

İcâzetini almış mıydı babanız?

İcâzet alamadı, tamamlayamadı yani. Niye tamamlayamadı? Çünkü medreseler kapandı. Babam okuyorken medreseler kapandı. Medreseler kapandığı için de babam tamamlayamadı. O yüzden medreseleri kapatanları babam hiç sevmedi. Hayatta hiç affetmedi onları, bağışlamadı.

O zamanlar Beşikdüzü'nde başka medreseler var mıydı? Ne tür kitaplar okutulurdu, ne tür eğitim verilirdi?

Beşikdüzü'nde benim bildiğim iki tane medrese vardı. Birisi merkezde, o medreselerin yerini bile biliyorum, kalıntısı yok. Merkezdeki medresenin de iki tane binası vardı. Bir binası tam çarşının ortasındaydı, bir binası da eski caminin Beşikdüzü Merkez Camii'nin yanındaydı. İkinci medrese Beşikdüzü'nün Oğuz köyü var, eski bir köy. Oğuz köyleri topluluğu. Büyük geniş bir köy. Bir medrese de orada vardı.

Ne tür eğitim verilirdi?

Klasik medrese usulü eğitim veriliyordu, yani Osmanlı döneminden kalma eğitim. Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde de bu eğitim sistemi devam etti zaten. Nasıl devam etti? Şöyle ki; hani medreseler kapandı. Bazı hocalar kendi bölgelerinde özel böyle evlerinin altında ders veriyordu. Yani böyle çok aşikâr vermiyordu tabii ki. Takibe uğrayacağı için gizli kapaklı ders veriyordu. Kur'an öğretimi de yasaktı zaten, biliyorsunuz. Yani 18 sene din eğitimi yasaklandı Türkiye'de, Kur'an eğitimi yasaklandı, hafızlık yasaklandı. Buna rağmen bazı yerlerde böyle hocalar kendi özel gayretleriyle, özel imkânlarıyla ve tedbirleriyle bu eğitimi devam ettirdiler. Yoksa yani o dönemde bu eğitim tamamıyla aksamadı. Yani hocasız kalacaktı o zaman ülke. O boşluğu onlar tamamladılar. Daha sonra imam-hatip okulları açıldı biliyorsunuz. Kur'an kursları resmen açıldı. Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı olarak.

Öğrenciler çevre köylerden mi gelirdi yoksa dışarıdan da öğrenciler var mıydı?

Bu konuda bilgi verebilir misiniz?

Tabii ki. Beşikdüzü bağlamında söyleyecek olursam; öğrenciler Beşikdüzü mahallelerinden geliyordu. Beşikdüzü'ndeki medreseler de öyleydi. Oğuz'da da öyleydi. Şalpazarı'ndan da geliyordu. Hatta Şalpazarı'nda daha çok medrese vardı. Ben biliyorum, Şalpazarı'nda tam altı tane medrese tespit ettim. Bir de bize komşu olan Tonya var. Tonya'da da sekiz tane medrese tespit ettim Osmanlılar döneminde. Komşu ilçemiz Vakfıkebir'de bir tane medrese var. Onun yanında Çarşıbaşı, eski adı İskefiye, orada bir tane medrese var. Beşikdüzü'nde de iki medrese var. Oraya dışarıdan çok öğrenci gelmiyordu tabii. Yani daha çok o bölgedeki köylerden geliyordu.

Hocam tekrar köyünüze geri dönersek, köyünüzde sıbyan mektebi var mıydı?

Köyünüzdeki diğer kişiler ilk dinî eğitimlerini nereden almışlardı?

Sıbyan mektebi vardı tabii ki. Yani biliyorsunuz medrese öncesi dinî eğitimin ilk aşaması, ilk kademesi sıbyan mektepleridir. Sıbyan mektebi vardı, ama ayrı bir yerde değildi. Sıbyan mektebi camideydi. Caminin görevli hocası camiye gelen öğrencilere ki bunların yaşları farklı olabiliyordu. Yani hem ilkokul seviyesinde hem ilkokulu bitirmiş bay/bayan öğrenciler geliyordu, onlara camide sıbyan mektebi hüviyetinde ilk dinî eğitimleri veriliyordu. Kur'ân-ı kerîm öğreniyorlardı orada.

Kızlara da eğitim veriliyordu?

Evet, kızlara da eğitim veriliyordu.

Kim veriyordu, hoca olarak?

İmam veriyordu. Bazen de mesela o zaman köyümüzün kadrolu imamı yoktu, babam yapıyordu. Bazen de köylüler başka imamlar tutuyorlardı, yani ücretle imam tutuyorlardı. Ramazanlık ve yahut işte bu Kur'an-ı Kerim öğretmek için. Benim gençliğimde cami etrafında bir Kur'an kursu binası yapıldı. Kur'an öğretimi orada da yapılıyordu. Gerçi şu anda Kur'an kursu görevi yapmıyor. Öyle boş bir bina olarak duruyor.

Kıymetli hocam çocukluk ve gençlik yıllarınızda yörenizde etkili olan sizi etkileyen hocalardan bahsedebilir misiniz?

Tabii ki. Şimdi benim çocukluk ve gençlik yıllarımda yöremde etkilendiğim hocaefendiler var. Bunlardan birisi başta babam, yani onu ifade edeyim. Onun benim üzerimde çok hakkı ve hizmeti var. Ondan sonra bizim bölgede Vakfikebirli Hacı Ziya Esen Habiboğlu Hoca vardı. Bu şahıs Vakfikebir'in içerisinde Kur'an kursunda hocaydı. O kursta bu hoca Arapça ve dinî ilimler okutuyor. Nedir mesela; *Emsile, Binâ Maksûd, İzzî, Merâh, Molla Câmî*. Devam eden bir dizi kitap var, eski medrese usulü. O usule göre Arapça okutuyordu. Önce hafızlık yaptırıyordu. Hem hafızdı kendisi hem de hoca. Hem hafızlık yapanlar vardı orada hem de medreseydi. Orada bunları okutuyordu. O hoca var ilk olarak. İkincisi babamın hem hocası hem de şeyhi. Babam aynı zamanda Halvetî ağırlıklı Halvetî-Nakşî müştereginde bir tarikata mensuptu. Halvetî tarikatının o bölgedeki şeyhi Vakfikebir müftüsüydü. 1934'ten 1960'a kadar, ihtilale kadar orada müftülük yaptı. İhtilalde görevden alındı tabii ki. Emekliye ayrıldı. 1960 ihtilalinde, darbe-i hükümette.

İsmi de verebilir misiniz?

Melikoğlu Abdülvehhab Eren. Vakfikebir müftüsü Melikoğlu Abdülvehhab Eren Hocaefendi. O, babamın hem şeyhiydi hem de hocasıydı. Babam ondan da ders okudu. Yani İslâmî ilimler alanında ondan da okudu. Bölgede o vardı. Babamın hafızlık yaptığı zat-ı muhteremden sonra, benim gençliğimde beni etkileyen kişilerden birisi bu Abdülvehhab Eren hocadır. Onunla ilgili isterseniz bir hatıramı anlatayım.

Tabii ki hocam, mutlu oluruz.

Evet şimdi Abdülvehhab Eren merhum emekliye ayrıldı. Müftülükten emekliye ayrıldı. Akhisar köyünde oturuyordu. Orada evi vardı, bir caminin yanında, bir de onun aşağısında. Çarşıda oğlunun lastikçi dükkânı vardı. Babam da aynı zamanda esnaftı, yağ ve fındık ticareti yapıyordu. Aynı sıradaydı dükkânları. Perşembe günleri çarşıya geliyordu, Abdülvehhab Eren Hoca. Tabii müritleri oldu olduğu için onlar da perşembe günleri gelip onu ziyaret ediyorlardı, çarşıda. Özellikle orada bir müddet kalıyordu. Daha sonra oradan bir cip getiriliyordu, ona biniyor ve köyündeki evine gidiyordu. Bir defasında cip geldi. Tabii bizim dükkânın önünde olduğu için görüyoruz. Abdülvehhab Eren Efendi cipe bindi. Babam "Bak, Müftü Efendi geldi" dedi. Müftü Baba diyorlardı. Onun adı orada genelde Müftü Baba. "Müftü Baba geldi, gel onu ziyaret ettireyim sana" dedi. Beni götürdü. Şimdi Abdülvehhab Efendi aracın ön tarafına binmiş. Tabii şoför mahalli var, bir de arka taraf. Babam böyle edep göstererek, şeyhine veya hocasına gereken edebi göstererek kapıyı açtı ve dedi ki:

Beni göstererek, "Bu benim mahdumumdur. Trabzon İmam-Hatip Okulu'nda okuyor." Ben de o zaman Trabzon İmam-Hatip Okulu'nda üçüncü sınıftayım. "Öyle mi?" dedi, indi aşağıya. Allah Allah!

O koskoca adam, böyle çok mücessem, müşekkel bir adamdı. Böyle indi aşağıya, tuttu beni. Aldı karşısına, kaşlarımın ve gözlerimden öptü. Orada bana dua etti. Tabii ben ondan çok etkilendim. Bayağı etkilendim. Ben o duanın etkisini, yani neticesini gördüğümü düşünüyorum. Öylece tekrar bindi cipe. O sene vefat etti, o müftü efendi. Ben de duydum vefatını, cenazesine geldim. Ama cenazesi hemen defnedilmedi. İki gün bekledi. Bak ilginç, iki gün ziyaretçileri oldu evinin içerisinde. Böyle teneşire uzatılmıştı. Yüzü açılmıştı, böyle mübarek kırçıl sakalları vardı. Orada herkes önünden geçip onu ziyaret ediyordu. Bir de sakalını böyle mesh ediyorlardı. Sonra o birinci günün gecesi benim babamın teyzesinin oğlu olan Kölpezoğlu Muhammet Dayı vardı. Muhammet Dayı diyorduk. O da onun öğrencisi ve müridiydi. Babamın hem yakını, akrabası hem de arkadaşığıydı. Gece rüyasında ona demiş ki; “bak, ziyaretçiler benim sakalımı tutmasınlar, yani mesh etmesinler. Madem görmek istiyorlar, görsün geçsinler.” demiş. Ondan sonra o şeyi yasaklamışlardı. Öyle iki gün orada kaldı cenaze. İki gün defnedilmedi. Beni çok etkilediği için onu söylemek istiyorum. Çok kalabalık bir cenazesi vardı. Her taraftan, Türkiye’nin her tarafından insanlar geldi. Onun oğlu da Muhammed Eren, zaten hafızdı, daha sonraki zamanlarda oğlu Mehmet Eren de il müftülükleri yaptı. Mesela görev yaptığı müftülüklerden bir tanesi Giresun. İzmit müftülüğü yaptı. Asker hafız olarak biliniyordu. Adapazarı’nın oralarda okumuştur. Askerken birliği onun orada eğitim almasına, dinî eğitim almasına veya hafız olduğu için görev yapmasına izin vermişti. O yüzden asker hafız olarak biliniyordu. Öyle de bir şöhreti vardı. Cenaze namazını o kıldırdı. Şimdi siz bilirsiniz. Bizim Karadeniz’de büyük mısır bahçeleri vardır, böyle evin önünden aşağıya doğru. O mısır bahçesi cemaatle dolu. Böyle aşağıya doğru. Yani caminin etrafı dolu, o bahçe de dolu. Öyle kalabalık bir cenazesi vardı.

Kıymetli hocam babanızın tasavvufa intisabı sebebiyle tasavvufî çevreleri de müşahade ettiniz. Çocukluğunuzda veya gençliğinizde şahit olduğunuz bir zikir töreni, yörenizde yapılan herhangi bir tasavvufi ritüel var mıydı? Bu konuda bilgi verebilir misiniz?

Babam, Abdülvehhab Eren Hocaefendi yani şeyhi dolayısıyla Halvetî ağırlıklı Halvetî-Nakşî müştareğinde bir tarikata mensuptu. Onun zikir meclisleri oluyordu. Gece geç vakitlerde gizlice geliyorlardı. Yani yasak olduğu için gizli olarak böyle değişik yollardan geliyorlardı. Bizim evde de oldu. Mesela arada bir bizim evde de gece zikir oluyordu. Sabah namazı olduğu zaman namaz kılıyorlar, gün doğmadan gidiyorlardı. Karadeniz’de o zamanlar araba yolu yok. Şimdiki gibi değil ki, araba yolu yok. Hep yürüyerek geliyorlar. Düşün mesela o Beşikdüzü bizim Nefsişarlı Mahallesi. Böyle gayri meskûn yani yerleşim yeri olmayan yerlerden aşağı iniyorlar, dereden karşıya geçiyorlar. Oradan evlerine gidiyorlar. Ben bir kez babamdan izin alarak, dışarıdan yani o tarikata mensup olmayan kimseyi kabul etmiyorlardı, ben o zikir meclislerinden birisine katıldım. Ama o esnada o zikri Abdülvehhab Efendi yönetmiyordu. O, çok gitmiyordu öyle her yere. Ancak kendi bölgesinde... Zaten Abdülvehhab Efendi’nin babası Hacı İbrahim Efendi’nin tekkesi var, Akhisar köyünde, evinin yanında. Akhisar Camii’nin yanında tekke var, iki katlı. Tekke hâlen duruyor. Onun altında işte babası Hacı İbrahim Efendi’nin, Abdülvehhab Efendi’nin ve oğlu Mehmet Eren’in mezarları var. Eşlerinin mezarları da orada. Türbe olarak ziyaret ediliyor.

Zikir meclisleri sadece tekkede yapılmıyordu anladığım kadarıyla, aynı zamanda müsait olan müridlerin evlerinde yapılıyordu.

Tekkede yapılmıyordu. Tekke zaten Osmanlılar döneminden kalmıştı. Tekke o zamanlarda bina edilmişti. Tekke'nin şeyhi Hacı İbrahim Efendi'ydi. Cumhuriyet döneminde tekke ve zaviyeler kapatıldığı için orada daha yapılamıyordu zaten. Evlerde yapılıyordu gizli olarak. Açık alanda da yapıldığını ben biliyorum. Bizim orada dikme dediğimiz bir fındık bahçemiz var, eve yakın. O bir ırmağın kenarında, düz bir yeri de var. Orada da gece vakti zikir yapıldığını da biliyorum.

Cehrî zikir değil mi hocam?

Cehrî zikir. Halvetî zikri cehri olur. Çok tatlı olur yani. Ben iştirak ettiğim için biliyorum.

Evet kıymetli hocam köyünüzde etkili olmuş başka hocalar var mıydı?

Vardı tabii ki.

Biraz da onlardan bahsedebilir misiniz?

Bahsedeyim. Şimdi köyümüzde Kahyaoğlu Hacı Ali Kâhya Efendi vardı. Köyümüzde Hacı Hafız olarak biliniyor kısaca. Bizim yani köyümüz Nefişarlı Mahallesi, biz merkeze bağlıyız eskiden beri. O caminin önünde kabri var, orada duruyor. O, hem bir Halvetî tarikatının şeyhiydi hem de hoca-efendiydi, yani müderristi. Yani o da Beşikdüzü Medresesi'nde ders vermiş bir müderristi. İkincisi Molla Salih Işık olarak bildiğimiz bir zat vardı, o da mollaydı. Yani molla, böyle hani müderrisin bir altı olan bir rütbe diyelim. Molla diyorlardı. Molla-mella olarak geçiyor. Yani bizim Anadolu coğrafyasında bilinen dinî bir terim. Molla Salih Işık vardı. O da köyümüzden veya civar köylerden gelen insanlara Kur'an-ı Kerim ve temel dinî bilgiler öğretiyordu. İkincisi bu Molla Salih Işık. Bunlar babamdan daha önce. Yani bunlar babamdan daha yaşlı, babamın abileri. Ondan sonra Molla Hüsnu Zeytin vardı. Molla Hüsnu diyorlardı. Bu adam bildiğimiz rençberdi. Rençber ama mollalık yapmış zamanında, o vardı. Onları şimdi hatırlıyorum. Bir de Mahmutoğlu Ali Hafız vardı. Bu zat da bizim köyde gerçekten çok öğrenci yetiştirmişti, çok talebesi vardı. Hafızlık yaptırıyordu. Sonra onun oğlu vardı, Beşikdüzü Merkez Camii'nin imamı Ziya Hafız, Ziya Aydın vardı.

Bu hocalarımızın her biri köyde çocukları okuturlardı değil mi hocam?

Evet, evet. Onların hepsi köyümüzde çocukları okutmuş. Bir de bizim köy de bu Nefişarlı Mahallesi'nde biraz yukarıda. Bizim evimiz köyün biraz yukarı kısmındadır. Bizim köyden sonra Takazlı köyü gelir. Biz ikisinin sınırında oturuyoruz. Onun biraz daha berisinde bir kıran var, kıran deriz biz, sırt yani. Orada Efendi dedikleri bir adam var. Adını bilmiyorum. Niye Efendi? Onun bir kızı vardı. Ben o kıza, o teyzeye yetiştim. Ona Efendi Kızı diyorlardı. Buldukları yerde, yani Efendi Kızı'nın bulunduğu mahallede o zatın medresesi varmış. Hem tekkesi hem medresesi. Ama hiçbir kalıntısı kalmamış. Ben sonradan gittim, oraya baktım. Orası tepe, kıran bir yer. Yani deniz kenarı değil ama çakıl taşları var orada, hem de bol miktarda. Demek ki bina varmış orada, yıkılmış harap olmuş. Kalıntı vesaire hiçbir şey kalmamış. Hepsi toprağın altında kalmış. Ama bina olduğu belli. Yani öyle bir yer de var. Onların mezarları var bizim Nefişarlı Mahalle mezarlığında. Ben onların kabirlerini biliyorum. Hatta ziyaret ediyorum. Bir de Mehmet Ali Hafız vardı, bir zat-ı muhterem. Ben görmedim ama biliyorum Mehmet Ali Hafız'ı. O da Beşikdüzü Merkez Camii'nde imamlık yapmıştı. O da bölgeden, yani bizim köy merkezli din eğitimi veren hocalardan bir tanesi.

Hocam bildiğiniz üzere Karadeniz’de yazın yaylalara gidilirdi. Yaylalara gidildiğinde oralarda dinî eğitim nasıl olurdu? Hatırladığınızı, bizimle paylaşabileceğiniz bilgiler var mı?

Hatırlıyorum. Mesela biz yaylaya gideriz. Senede üç ay yaylaya gideriz. Bu nereden kaynaklanıyor? Göçebe bir millet olduğumuzdan kaynaklanıyor. Yani biz Orta Asya’da göçebe yaşadık. Anadolu’ya gelince orada bu göçebeliğin, göçebe kültürünün devamı olarak senede üç ay yaylaya geçeriz. Ben yaylayı çok iyi biliyorum, zira yaylada büyüdüm. Çocukluğum, gençliğim senede üç ay yaylada geçti. Bizim obanın adı Şarlı Obası. Üç tane köyün obası. Onun yukarısında böyle yamaçta ormanın bittiği yerde, ladin ağaçlarının bol olduğu, ormanın bittiği yerde. Böyle yamaç yukarı gidiyosun. Onun başına kadar araba da geliyor. O zamanlar araba yolu var. Orada kahve yanı dediğimiz bir yer vardı. Orada iki, üç tane kahvehane, bir tane de fırın var. Sonraları lokanta da var. Yani öyle küçük bir çarşı gibi bir yerdi. Herkes perşembe günleri orada toplanıyordu. Niye perşembe günleri? Herkesin köyden kamyonlarla yükü geliyor. Yük dediğimiz, yani erzak geliyor. Orada harcayacağı erzak. Başka türlü olmaz ki zaten. Zira orada bir şey üretilmiyor. Yayla bu, dağ başı. Orada bizim Şarlı Obası’nda benim rahmetli annemin dayısı Çakmakzâde Hacı Yusuf’un yaptırdığı tahtadan bir cami vardı. Beşikdüzü’nde zengin bir adamdı. Parası vardı, çok fındıklık arazisi vardı. Ticaret de yapıyordu. Onun tahtadan yaptırdığı camide, yani Şarlı Obası Camii’nde sıbyan mektebi mahiyetinde bir şey vardı. Vatandaşın ücretini vererek tuttuğu hocalar orada Kur’ân-ı Kerîm ve dinî bilgiler öğretiyordu. Ben yaylada olduğum esnada oraya da gidiyordum. Oranın hocası da yine bizim Terzioğulları sülalesinden Hafız Hüseyin Terzi’ydi. Allah rahmet etsin, merhum hocayı iyi hatırlıyorum. Kur’ân-ı Kerîm okumamı dinlemiştî benim. Kur’ân-ı Kerîm okuyor, ilerletiyordum. Ben o camide daha sonraları çok ezan okudum, namaz kıldırđım. Oranın kadrolu imamı yoktu çünkü.

Hocam biraz da eğitim hayatınızın sonraki süreçleri hakkında bilgi almak istiyoruz. Köyünüzde ilkokulu okuduktan sonra imam-hatip ortaokuluna geçtiniz. Nasıl karar verdiniz imam-hatip ortaokulunda okumaya? Herhangi birisi etkili oldu mu bu kararı almanızda?

Bakın şimdi benim babam hoca. Yani bizim ev hocaların, babamın hoca arkadaşlarının, hafız arkadaşlarının geldikleri, beraber sohbet ettikleri bir yer. Babamın tarikat yönü de var. Zikir meclislerinin kurulduğu, dinin konuşulduğu bir alan bizim ev. Dolayısıyla benim din eğitimine heveslenmem tabiri caiz ise oradan başlıyor. Daha sonra şimdi bu Vakfikebir’de demin bir vesileyle bahsettiğim Hacı Ziya Esen Habiboğlu var. O çok iyi bir hocaydı, çok da güzel konuşuyordu. Vakfikebir bizim ilçemizdi o zaman, biz nahiyeydik. Babam onu Beşikdüzü Merkez Camii’ne getiriyordu. Perşembe günleri öğle namazından önce orada vaaz ediyordu. Ben orada da onu dinliyordum. Sonra babamla beraber pazartesi günleri Vakfikebir’in haftasıdır, oraya gidiyorduk. Hocanın camiinde de vaazını dinliyordum. Ben ondan çok etkilendim. Onun vaazlarından çok etkilendim. İkinci olarak çok etkilendiğim odur. İşte babamın hocasından etkilendim. O çevrenin hocalarından etkilendim. Ali Rıza mesela. Şalpazarı Sütpınar köyünden. İmamoğlu Mehmet Hafız’ın oğlu Ali Rıza Öztürk vardı. Rahmetli oldu o da. Allah cümlesine rahmet eylesin. O da Beşikdüzü’ne gelip orada geçici olarak imamlık yapıyordu. Ramazanlarda veya ramazanın dışında. Özellikle ramazanlarda o da geliyordu bizim eve. Babamın genç hafız arkadaşları vardı. Babam 1900, onlar da 1932 doğumlu. Ben Ali Rıza Öztürk’ten de etkilendim. Benim imam-hatip tahsiline yönelmemde babamın, Ali Rıza Öztürk’ün rolü var. Hacı Ziya Esen Habiboğlu’nun da rolü var.

İmam-hatip tahsiliniz süresince nerede ikamet ettiniz? İaşe ve ibatenizi nasıl sağladınız?

O şöyle oldu. Trabzon İmam-Hatip Okulu şu anda Ziraat Bankası'nın arkasında Trabzonspor'un kullandığı bir eski bir bina var, orasıydı. Orada başladık biz. Orada okuduk. Üç katlı bir bina, arka tarafta bahçesi vardı. Yani çok dar bir bina. Okul olarak yapılmamış zaten. Yanında da vergi dairesi vardı. Biz yatılı değildik. Öğrenciler nehariydi, yani gündüzlüydü. Oraya gelen öğrenciler yani merkezden olmayanlar, dışarıdan, ilçelerden ve köylerden gelenler; onlar oda kiralyıyorlardı. Bir arkadaş, iki arkadaş, üç arkadaş. Ev değil, böyle kiralık talebe odaları vardı. Oradaki insanlar, vatandaş dışarıdan gelen talebelere yani liseye gelen talebelere, öğretmen okuluna, ticaret lisesine, ortaokula gelen öğrencilere evinin odalarını kirayla veriyordu. Ben ilk sene birinci sınıfta bir ailenin yanına gittim. Abdullah Demir diye bir ağabeyimiz vardı. Beşikdüzü Şahmelik köyünden. O evliydi. Altıncı sınıfta okuyordu ama evliydi. Babam onun yanına verdi beni. Onlar da beni kabul ettiler. Orada çok rahattım. Yani eşi var, yemeğimizi pişiriyor, ediyor, bakıyor. İlk sene onun yanında kaldım. İkinci sene oda kiraladım. Üçüncü sene yine bir ailenin yanında kaldım. Ondan sonra 4, 5, 6, 7 hep oda kiralayarak okuduk. Biz öğrenciler öyleydik, yurt yoktu zaten. Devletin bir tane yurdu vardı sadece.

Trabzon İmam-Hatip Okulu'nda okurken etkilendiğiniz hocalarınız var mıydı?

Tabii ki. Trabzon İmam-Hatip Okulu'nda okuyorken, bizim okulda hocalık yapmıyordu ama Trabzon'un merkez vaizi vardı. Çaykaralı Mustafa Cansız Hoca. Meşhurdu, bayağı ünlü birisiydi. Ben özellikle ramazanlarda, bizim Trabzon merkezdeki Çarşı Camii var. Teravih için oraya gidiyorduk arkadaşlarla. Teravih öncesi vaaz veriyordu orada. Mesela ben onun vaazlarından etkilenmişim. Çok güzel vaaz ediyordu. Bir de Hacı Ziya Hoca. Daha önce bahsettim.

İmam-hatip okulundaki hocalarınız yetiştirmek için sizlere kitap verirler miydi, yönlendirmeler yaparlarmıydı?

Ortaokul kısmında çok yoktu, ama lise döneminde vardı öyle hocalarımız. Mesela Hulusi Kılıç hocam. Hâlâ hayattadır. Diyarbakır'da. Emekli oldu. Daha sonra Konya ve Kayseri İlahiyat'a asistan oldu Bursa İlahiyat'tan da emekliye ayrıldı. Hulusi Kılıç hocam bize geldiği zaman, biz o zaman yedinci sınıftaydık. O, derslerimizin dışında bizi fikrî planda destekleyecek kitaplar, İslâmi kitaplar okumamızı sağladı. Mesela bunların başında da Seyid Kutub'un kitapları gelirdi. Türkçe'ye tercüme edilen Mısırlı âlim ve mücahit Seyyid Kutub'un kitapları. Sonra onun kız kardeşi Emine Kutub'un kitapları geliyor. Sonra Pakistanlı âlim Ebu'l-Alâ Mevdûdi geliyor. Bir de Suriyeli bir âlim vardı, ismini hatırlayamıyorum. Onların kitaplarını okuyorduk. Biz çok iyi okuduk, hepsini okuduk. Ve o kitaplar bizi fikren besledi. Yani biz o zamana kadar İslâmiyet'in sadece ibadet, iman, ahlakla ilgili yönlerini biliyorduk. Onun dışında İslâm'ın sosyal hayatın diğer alanlarıyla ilgilendiğini bilmiyorduk. Ortaokul, lise hocalarımız da böyle bir şeyden bahsetmiyorlardı çok fazla. Biz o zamanlar, bu kitaplar vasıtasıyla İslâm'ın hayatın bütün alanlarına ilişkin hükümleri olduğunu öğrendik. Hayatın bütününü kapsadığını, içine aldığını öğrendik.

Hocam biraz da ilâhiyat fakültesindeki öğrencilik yıllarına değinmek istiyoruz. O dönemin ahvalinden bahsetmenizi istiyoruz. Nasıl karar verdiniz ilâhiyata gitmeye? Öğrenciliğiniz nasıldı? Hangi şartlar altında okudunuz?

Şimdi ben o zamanki adıyla İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'ne, bir dizi sınavlardan geçerek, devlet parasız yatılı olarak öğrenci oldum. Yani Millî Eğitim Bakanlığı karşılıyordu. O zaman ona leyli-i meccanî deniyordu. O sınavları kazanarak Trabzon İmam-Hatip mezunu olan birkaç arkadaşla girdik. Onlardan bir tanesi de rahmetli Ahmet Durum'dur. Vakfikebir İmam-Hatip'te müdürlük falan da yaptı. Şimdi o şekilde öğrenci olduk. Parasız yatılı okuyoruz. Ben 1967-68'de girdim İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'ne, 1971-72'de de mezun oldum. Bizim çok değerli hocalarımız oldu. İstanbul zaten biliyorsunuz, ilim merkezidir, yani dünya şehri. Üsküdar da İstanbul'un çok değerli, kültür boyutu fazla olan ilçelerinden birisidir. Üsküdar Bağlarbaşı'nda okulumuz. İstanbul'un çok değerli hocaları geliyor bize.

Sizi etkileyen hocalarımız kimlerdi mesela? Bahsedebilir misiniz?

Bizi etkilenen hocalardan birisi Mahir İz'di. Rahmetli Mahir İz, bize tasavvuf tarihi dersine geliyordu. Çok heyecanlı bir adamdı, böyle coşarak konuşuyordu. Yani çok zevkli geçiyordu dersi. Yine, gerçi bizim dersimize gelmedi ama bildiğim Ahmet Davudoğlu vardı. Medrese-i Nüvvâb mezunu, Bulgaristan göçmeni Ahmet Davudoğlu vardı. Etkili olan hocalardan birisi de bizden önce derslere gelen Ömer Nasuhi Bilmen Hoca'ydı. Biz orada öğrenciyken resmî olarak okulda, enstitüde aldığımız derslerin dışında İstanbul'un bazı hocalarından da yararlanıyorduk. İstanbul öyle bir yer. Mesela bunlardan bir tanesi ilave tefsir dersi veriyordu. Tefsir dersi deyince bizim tefsir hocamız vardı, Mustafa Hoca. Soyadını hatırlayamadım şimdi. Ankara İlahiyat mezunu. Ondan tefsir alıyorduk, çok güzeldi. Ben dışarıdan mesela Mehmet Emin Saraç Hoca'dan Fatih Camii'nin müezzin mahfilinde Arapça dersi okudum özel olarak. Birkaç öğrencisi daha vardı. Orada bir hoca daha vardı. Şimdi ismini unutuyorum. Ondan da tefsir dersi öğrendik. Ben İstanbul'da öğrenciliğim dışında dört tane hocadan arkadaşlarımla birlikte ayrıca ders aldım. Öyle bir imkân vardı İstanbul'da. Yani beni yetiştiren İstanbul'dur. Onu çok açık söyleyeyim. İstanbul bütünüyle medresedir benim için. Yani sadece Üsküdar Bağlarbaşı'ndaki o zamanki adıyla Yüksek İslam Enstitüsü daha sonraki isimle İlahiyat Fakültesi değil, İstanbul'un kendisi medresedir.

Hocam verdiğiniz bilgiler için teşekkür ediyoruz.

Çocukluğumdan bu yana olan öğretim hayatımı olabildiğince özetlemiş oldum. Tekrar o dönemleri kısmen yaşamış oldum. Ben de size teşekkür ediyorum.

